

*Адамова Г. В.,**декан факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету**Бардіна Н. В.,**доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародного гуманітарного університету*

КОНЦЕПТ COURT / СУД В АНГЛОСАКСОНСЬКІЙ ЛІНГВОМЕНТАЛЬНОСТІ

Анотація. Статтю присвячено моделюванню концепту *COURT / СУД* в системі англосаксонської лінгвоментальності. Під англосаксонським світом ми розуміємо країни, що входили колись до Британської імперії, яких і досі єднає мова, схожі стереотипи свідомості (мислення, психоемоційного складу і поведінки у житті і суспільстві), політична культура і традиції судочинства. Особлива роль, структура суду в англосаксонській системі права, переводить лексему «суд» у ранг концепту (ключового слова) і може бути поясненим тільки у зв'язку з особливостями англосаксонської лінгвоментальності. Дослідницька процедура когнітивного моделювання передбачає міждисциплінарний простір – вихід у царину юрислінгвістики, нового лінгвістичного напрямку, який ще недостатньо розроблений у вітчизняній науці. Наша робота – перша в українській лінгвістиці спроба моделювання концепту COURT в системі англосаксонської лінгвоментальності. Це перша з двох статей, написаних нами з цієї теми, і спрямована вона на моделювання концепту як вузла когнітивної, лінгвокультурологічної системи на лексикографічному матеріалі.

На першому етапі дослідження, спираючись на аналіз спеціальної літератури, ми виявили основні риси англосаксонського менталітету, який є неусвідомленим, але задає основу ментальності, англосаксонському національному характеру: стабільність, безумовне підкорення звичаям і правилам, відчуття особистої свободи, яке спирається на суспільну дисципліну, незалежність, освіченість, гідність, чесність, такт, ввічливість, вміння керувати і підкорятися, наполегливість у досягненні мети, демократичність. Особливості менталітету відповідають особливостям англосаксонської системи права: це не задалегідь задані закони, а, в основному, те, до чого прийде судовий розгляд. Суди не тільки застосовують, але й створюють правові норми.

Моделювання концепту, крім виявлення позамовного тла, включало декілька лінгвістичних процедур: 1) аналіз етимології «імені концепту» – лексеми “court”; 2) семасіологічний аналіз слова “court”; 3) ономазіологічний аналіз юридичних ЛСВ слова “court”; 4) аналіз асоціативних зв'язків лексеми “court”.

Проведений аналіз надав підстави, зокрема, стверджувати значущість для англосаксонського менталітету правового простору, його тісний зв'язок з культурою і спортом. Вбачається, що підґрунтям для вказаного об'єднання є такі глибинні риси етнокультурної свідомості, як схильність до змагань при виконанні певних правил, збереження особистісної свободи і наявності спостерігачів.

Ключові слова: концепт, англосаксонська лінгвоментальність, когнітивна лінгвістика, юрислінгвістики, англійська мова.

Постановка проблеми. У сучасній науці проблема виникає не в межах окремої дисципліни, а на перетині царин різних областей знань і під впливом певної ситуації у суспільстві. Це стосується і проблеми, розгляду якої присвячена дана стаття, – недостатності моделювання концептів, які б мали пояснювальну силу щодо англосаксонської ментальності. Між тим, «у сьогоднішній війні з Росією англосаксонський світ (США, Велика Британія, Канада, Австралія і т. д.) разом з іншими виступає нашим союзником. А союзника потрібно розуміти» [1]. Усі названі країни є суверенами, але не тільки мова, а й імперське минуле, схожі стереотипи свідомості (мислення, психоемоційного складу і поведінки у житті і суспільстві), політична культура, традиції судочинства єднають їх. Крім того, зауважимо, що закріплення у чинному законодавстві України припису про визнання рішень Європейського суду, у свою чергу, зумовлює різноаспектне дослідження англосаксонської правової системи, яка, безперечно, впливає на менталітет мешканців багатьох країн.

Обрана тема присвячена універсальному (прагнення справедливості та покарання злочинів притаманне більшості культур і країн) і водночас етнокультуроспецифічному (у світі існує декілька правових систем) інституційному концепту COURT і може бути розглянута лише у відповідності з принципами антропоцентризму, експансіонізму, когнітивізму, експанаторності: поняття суду є близьким кожній людині («від суми та від в'язниці не зарікайся»), а особлива роль, структура суду в англосаксонській системі права, переводить це поняття у ранг концепту (ключового слова) і може бути поясненим тільки у зв'язку з особливостями англосаксонської лінгвоментальності, дослідницька процедура моделювання передбачає міждисциплінарний простір – вихід у царину юрислінгвістики, нового лінгвістичного напрямку, який ще недостатньо розроблений у вітчизняній науці.

Останні дослідження і публікації з даної теми. Лінгвісти неодноразово звертались до концептуального аналізу правової сфери, але увага приділялась переважно загальним морально-етичним концептам СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЗАКОН. Нам відомі лише дві статті, присвячені концепту СУД, які написані за межами України на матеріалі німецької та російської мов, тобто спрямовані на аналіз т. з. континентальної правової системи (сім'ї).

Наша робота – перша в українській лінгвістиці спроба моделювання концепту COURT в системі англосаксонської лінгвоментальності.

Мета статті – моделювання концепту COURT з урахуванням його лінгвокультурної, лінгвоюридичної специфіки. Це перша з двох статей, написаних нами з цієї теми, і спрямована вона на моделювання концепту як вузла когнітивної, лінгвокультурологічної системи на лексикографічному матеріалі. Друга стаття буде присвячена скриповому моделюванню концепту COURT на матеріалі текстів художньої літератури.

Виклад основного матеріалу. Об'єктом нашого дослідження виступає концепт COURT в англосаксонській лінгвоментальності. Єдиного визначення терміна «концепт» в лінгвістичній літературі не існує. І це не випадково. Вбачається, що взагалі дискусії у нашому мовознавстві навколо змісту терміну не мають під собою жодної логічної підстави і викликані особливостями перекладу англійської мовної наукової літератури в радянські часи. І латинська внутрішня форма слова “concept”, і його розуміння в англійській мові свідчать про те, що це звичне для всіх «поняття». Коли вперше почали перекладати з англійської мови роботи з когнітивної лінгвістики, використовували саме термін «поняття», але потім зрозуміли, що у вітчизняній традиції він тісно пов'язаний з логікою, і почали зберігати термін без перекладу. Пізніше почалися дискусії відносно змісту терміну, нібито це онтологічна сутність. Але ж має бути навпаки: науковці мають підбирати термін для позначення сутності, «схопити» її. До речі, внутрішня форма латинського “concept” і вказує на щось схоплене. Зараз, коли починають перекладати англійською мовою статті, автореферати дисертацій, в яких протиставлені терміни «поняття» і «концепт», стало зрозумілим, що з нашою термінологією щось не так. В англійській спеціальній літературі для підкреслення психоемоційної значущості певного поняття у культурі використовують термін “key word” (див, наприклад, назву відомої книги Анни Вежбицької “Understanding Cultures through Their Key Words”). Але цій проблемі потрібно приділити особливу увагу в окремій статті.

У даній статті під терміном «концепт» ми, слідом за О. О. Селівановою, розуміємо інформаційну структуру свідомості, різнооб'єктну, певним чином організовану одиницю пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості у взаємодії з позасвідомим [2, с. 292]. Це «вузол» когнітивної мережі (пор. з конекціоністською моделлю мозку), певним чином вбудований до системи колективної та індивідуальної лінгвоментальності.

Предметом дослідження було обрано систему позавербальних знань та вербальної репрезентації концепту COURT в англійській мові і у свідомості її носіїв. Відповідно головним **методом** став концептуальний аналіз – головний метод лінгвоконцептології, який передбачає моделювання й опис концептів як когнітивних систем, утворених шляхом взаємодії різних пізнавальних механізмів у носіїв певної лінгвокультури.

Зважаючи на те, що до системи концепту входять знання, які повністю або частково знаходяться поза мовою, на першому етапі дослідження ми виявили основні риси англосаксонського менталітету, який є неусвідомлюваним, але задає основу ментальності, англосаксонському національному характеру. Не занурюючись до детального розгляду співвідношення термінів «менталітет» і «ментальність» (англ. ‘mentality’), які в останні роки набули популярності у сучасних гуманітарних науках, від-

значимо, що поряд з їх синонімічним використанням, спостерігається тенденція диференціювати ці поняття як протиставлені за ознаками «загальне» – «часткове», «стабільне – змінне», «поведінкове» – «психоемоційне» тощо [див., наприклад: 3; 4].

У сучасних суспільних науках термін «англосаксонський менталітет» – це менталітет мешканців колишніх колоній Англії, країн, де основною мовою залишається англійська: США, Австралія, Канада та інші країни.

На думку багатьох дослідників, зокрема К. Фокса, головними рисами англосаксонського менталітету є стабільність, безумовне підкорення звичаям і правилам, відчуття особистої свободи, яке співрається на суспільну дисципліну, незалежність, освіченість, гідність, чесність, такт, вишуканість манер, ввічливість, здатність пожертвувати часом і грошима задля доброї справи, вміння керувати і підкорятися, наполегливість у досягненні мети, демократичність [5].

Особливості менталітету відповідають особливостям англосаксонської системи права, лише у межах якої можна зрозуміти етнокультурну специфіку концепту COURT.

Англосаксонська правова система (сім'я) протиставлена романо-германській і мусульманській системам. У той час як юристи континентальної Європи розглядають право як сукупність встановлених правил, для англійця, американця, австралійця та інших представників англосаксонського світу право – це, в основному, те, до чого прийде судовий розгляд. На континенті юристи цікавляться насамперед тим, як регламентована дана ситуація, а в Англії і США увага зосереджується на тому, в якому порядку вона повинна бути розглянута, щоб прийти до правильного судового рішення.

Англосаксонське право має вигляд нормативно-судової системи і в масовій правосвідомості сприймається як таке, в якому в багатьох випадках на перше місце виступає «суб'єктивне право», що захищається судом. Джерелом англосаксонського права є судова практика. Суди не тільки застосовують, але й створюють правові норми. Навіть норми права, що містяться у законах, англійські суди застосовують тільки після того, як вони розтлумачені судами. Головною процедурою у судовому засіданні є перехресний допит (cross-examination) [6].

І менталітет, і ментальність відбиваються в мові. Але менталітет, як неусвідомлюване, знаходить відображення в етимології слів, когнітивній концентрації на певних ділянках світу, про що писав ще Е. Сепір, а пізніше писали і пишуть неогумбольдтіанці, дослідники у сфері когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології (Анна Вежбицька, Ю. С. Степанов, С. А. Жаботинська, Алан Ченкі та інші), внутрішній формі слів, фразеології. Ментальність, як явище більш мінливе, виявляє себе у розвитку значень слів, вербальних асоціаціях, особливостях функціонування слова у різноманітних дискурсах.

Дуже поширеним зараз стає термін «лінгвоментальність», який поки що відсутній у словниках і в якому поняття менталітету і ментальності не диференціюється. Масова правосвідомість перетинається із сферою ментальності і лінгвоментальності. І слово “court” беззпідставно можна вважати ключовим у системі англосаксонської ментальності, представником етноспецифічного концепту COURT.

Методикам моделювання концептів присвячено багато робіт в українському мовознавстві, це, зокрема, роботи О. В. Домніч, С. А. Жаботинської, Н. Г. Єсипенко, В. Івашенко, В. Кононенко, Ж. Краснобаєвої-Чорної, В. В. Кукушкіна, В. В. Михайленко,

В. П. Пліс, Н. Плотнікової, М. Полюжина, О. І. Потапенко, А. М. Приходько, О. О. Селіванової, О. В. Теутул, В. В. Степанова та інших.

Моделювання концепту у даному дослідженні, крім виявлення позамовного гла, включало декілька лінгвістичних процедур: 1) аналіз етимології («імені концепту») – лексеми “court”; 2) семасіологічний аналіз слова “court”; 3) ономасіологічний аналіз юридичних ЛСВ слова “court”; 4) аналіз асоціативних зв’язків лексеми “court”.

Етимологія дозволяє виявити неусвідомлені сучасними носіями мови пласти, тобто риси менталітету. До того ж етимологічний аналіз полісемантичного слова виявляє діячність пересування лінгвістичної свідомості носіїв мови з однієї ділянки світу на іншу.

“Online Etymology Dictionary” [7] свідчить, що слово “court” – це староанглійське запозичення XII століття зі старофранцузької мови.

У старофранцузькій мові “cort” (сучасне “cour”) мало значення ‘королівський двір; княжа резиденція’, у староанглійській мові первинне значення – ‘офіційні збори (assembly), проведені сувереном’.

До французької мови слово, у свою чергу, потрапило з латини: “cortem” – акузатив від “cors” (раніша форма – “cohors”) – ‘закритий двір’, який шляхом розширення значення і, можливо, завдяки асоціації з “curia” (‘зібрання у суверена’), отримав значення ‘асамблеї у дворі; компанія; когорта’.

В латинській мові слово виникло шляхом асимілятивного злиття слова “com” – ‘разом’ та кореня hort-, співвідносного з “hortus” – ‘сад; огорожена земля’ (з праїндоевропейського кореня *gher- із значенням ‘захопити’, ‘огородити’). До речі, від цього ж кореня походять давньоруські слова *город*, *огороду*, укр. *город*:

“It is the hypothetical source of/evidence for its existence is provided by: Sanskrit *ghra-* “house;” Albanian *garth* “hedge;” Greek *khortos* “pasture;” Phrygian *-gordum* “town;” Latin *hortus* “garden;” Old Irish *gort* “field;” Breton *garz* “enclosure, garden;” Old English *gyrdan* “to gird,” *geard* “fenced enclosure, garden;” German *Garten* “garden.” Lithuanian *gardas* “pen, enclosure;” Old Church Slavonic *gradu* “town, city;” and Russian *gorod*, *-grad* “town, city” belong to this group, but linguists dispute whether they are independent developments or borrowings from Germanic” [7].

Обидва значення латинського слова (‘закритий двір’, ‘асамблея у дворі’) проявились в англійській мові. З чисто фізичного значення прийшло значення ‘палац, резиденція суверена’ (у 1200-х роках), ‘закритий простір з будівлями’ (близько XIV століття); у спортивному сенсі ‘гладка, рівна ділянка землі для гри у м’яч (1510 рік – первинно йшлося про теніс). У 1680-х роках розвилось значення ‘короткий рукав вулиці, з трьох боків огорожений будинками’. З поняття «оточення суверена в його королівській державі» (1200-і роки) розвинулось юридичне значення ‘трибунал для судового слідства’ (‘a tribunal for judicial investigation’ (раніше зібрання для судового слідства проводились під безпосереднім наглядом самого суверена), а також ‘зала або палата де відбувалося правосуддя’.

Те, що ім’я аналізованого концепту COURT є запозиченням, не зменшує його значущості у системі англосаксонської ментальності: важливо пам’ятати, що, по-перше, запозичення завжди відповідають не лише зовнішній, соціальній ситуації,

але й внутрішнім тенденціям ментальності народу, до мови якої запозичується те чи інше слово, а по-друге, метоніми слова “court”, як свідчать словники, прийшли до англійської мови майже одночасно, але пріоритетність належала саме значенню ‘зібрання людей, зайнятих спільною справою у замкненому приміщенні’, а потім вже активізувалось значення фізичного характеру.

Послідовність запозичень інколи відбивається в організації лексикографічної статті «Court» у тлумачних словниках сучасної англійської мови: перше місце посідають різні ЛСВ. Питання про наявність у складі семантики головного ЛСВ залишається дискусійним. Сучасні когнітивні лінгвісти встановлюють прямий зв’язок між кількістю семантичних компонентів у ЛСВ, рівнем конкретизації й активністю полісемантичних потенцій слова. Переконливою вбачається позиція когнітивістів, згідно з якою семантична виводимість одного ЛСВ з іншого пояснюється рухом знака з однієї ділянки когнітивної моделі на іншу, тобто з конкретного на більш абстрактне. На порядок розташування ЛСВ у лексикографічній статті впливає не лише традиція, але й уявлення самих лексикографів. Тут доречно пригадати вислів Михайла Полюжина про те, що «концептуальний аналіз дає змогу виявити, якою мірою знання мови відображає знання людини про світ у вигляді тлумачення у словникових дефініціях» [8, с. 12].

У центрі нашої уваги був ЛСВ, пов’язаний з юстицією, розташування його у словникових статтях вбачалось інформативним.

Для семасіологічного аналізу, метою якого є встановлення семантичної структури лексеми й лексико-семантичних варіантів, що сприяє розкриттю етнокультурної, когнітивної природи значення, було обрано декілька британських й американських словників: *Oxford Learner’s Dictionary*, *Cambridge English Dictionary*, *Collins COBUILD Dictionary*, *Meriam-Webster Dictionary* та *Meriam-Webster Thesaurus*, а також *Wictionary Free dictionary*. Крім того, зважаючи на те, що, у тлумачних словниках наводять лише значення, які О. О. Потебня називав «найближчими», для найбільш глибокого визначення, яке прямує до сутності поняття, ми звернулись до словника юридичних термінів *Legal Dictionary*.

В Оксфордському словнику наведено 8 ЛСВ лексеми “court”, з яких перші два віднесено до юридичної сфери:

1. *the place where legal trials take place and where crimes, etc. are judged*
2. *[usually singular] the people in a court, especially those who make the decisions, such as the judge and jury*
3. Третє ЛСВ пов’язане з темою спорту: *[countable] a place where games such as tennis and basketball are played.*

Імплицитною тут залишається сема ‘огороженість’, актуалізована сема ‘гра’, яка, на нашу думку є прихованою у перших двох значеннях, тому що судові засідання мають свої ‘правила гри’.

4. Четверте ЛСВ віднесено до топіку “kings/queens”: *countable, uncountable] the official place where kings and queens live*

П’ятий ЛСВ є метонімом, подібно до другого: *[singular] the king or queen, their family, and the people who work for them and/or give advice to them*

Шостий, сьомий і восьмий лексико-семантичні варіанти слова розвивають ідею особливого роду будівель, розташування яких утворює двір:

6. [countable] (also **courtyard**) an open space that is partly or completely surrounded by buildings and is usually part of a castle, a large house, etc.

7. (abbreviation **Ct**) [countable] used in the names of blocks of flats or apartment buildings, or of some short streets; (in the UK) used in the names of some large houses

8. [countable] a large open section of a building, often with a glass roof [9].

Інтегральними для усіх ЛСВ можна вважати семи 'замкнений простір', 'від спостерігачів', 'люди, які займаються певною справою'.

У словнику Кембриджа знаходимо деякі відмінні риси:

1) Перший і другий «юридичний» ЛСВ об'єднані в один: *a place where trials and other legal cases happen, or the people present in such a place, especially the officials and those deciding if someone is guilty*

2) Дефініція спортивного корту більш детальна, із вказівкою, що це окреслена на землі ділянка, зона: *an area drawn out on the ground that is used for playing sports such as tennis and basketball*:

3) Додається переважно британське значення (mainly UK): 'відкрита ділянка, оточена будівлями': *an area or a short road that is not covered by a roof and is mostly or completely surrounded by buildings*

4) До «королівського» ЛСВ додається ще один метонімічний варіант: 'важливі люди, які живуть в офіційному помешканні короля або королеви та працюють або радять їм': *the important people who live in the official home of a queen or king or who work for or advise them*

5) Додається ще одне, переважно британське значення: 'назва деяких вулиць та будівель, в яких є апартаменти' [10].

Тлумачення слова у словнику "Collins COBUILD Dictionary" майже не відрізняється від попередніх, лише до складу суду, крім судді та присяжних, додається *magistrate* – 'міровий суддя', який розглядає дрібні справи':

1. *A court is a place where legal matters are decided by a judge and jury or by a magistrate*

2. *You can refer to the people in a court, especially the judge, jury, or magistrates, as a court* [11].

У словнику "Meriam-Webster Dictionary" юридичний ЛСВ знаходиться лише на третьому місці, але тлумачиться більш послідовно, ніж у попередніх словниках: немає відсилання на матеріальний метонім і не перелічуються члени суду. Акцент робиться на тому, що це офіційне зібрання, призначене для ведення неупереджених справ, пов'язаних із законом. До основного значення додаються ще два: 'сесія суду' та 'суддя або судді на цій сесії'.

Definition of court

1a: *the residence or establishment of a sovereign or similar dignitary*

b: *a sovereign's formal assembly of councillors and officers*

c: *the sovereign and officers and advisers who are the governing power*

d: *the family and retinue of a sovereign*

e: *a reception held by a sovereign*

(2): **MOTEL**

2a(1): *a manor house or large building surrounded by usually enclosed grounds*

b: *an open space enclosed wholly or partly by buildings or circum*

c: a quadrangular space walled or marked off for playing one of various games with a ball (such as tennis, handball, or basketball)

d: *a wide alley with only one opening onto a street*

3a: *an official assembly for the transaction of judicial business*

b: *a session of such a court*

c: *a place (such as a chamber) for the administration of justice*

d: *a judge or judges in session*

4a: *an assembly or board with legislative or administrative powers* [12].

Отже, бачається, що у словнику "Meriam-Webster Dictionary" наведене найбільш логічне, послідовне юридичне значення слова "**court**", яке містить наступні основні семи: 'official', 'assembly', 'judicial', 'business'; а також додаткові: 'session', 'judge'. Співвідношення метонімів подається у синхронічному аспекті: не зібрання людей виводиться від назви приміщення, як це було в історії мови, а навпаки – приміщення пов'язується із асамблеєю правового характеру.

У "Wictionary Free dictionary", який об'єднує тлумачення різних словників, знаходимо 11 дефініцій слова COURT в юридичному сенсі:

1. COURT, noun. Any official tribunal presided over by one or several judges in which legal issues and claims are heard and determined. The U.S. system is composed of federal courts and state courts.

2. COURT, noun. (social) The administration of law.

3. COURT, noun. An assembly (including one or more judges) to conduct judicial business.

4. COURT, noun. The hall, chamber, or place, where justice is administered.

5. COURT, noun. A room in which a lawcourt sits; "television cameras were admitted in the courtroom".

6. COURT, noun. The persons officially assembled under authority of law, at the appropriate time and place, for the administration of justice; an official assembly, legally met together for the transaction of judicial business; a judge or judges sitting for the hearing or trial of causes.

7. COURT, noun. A tribunal established for the administration of justice.

8. COURT, noun. A tribunal that is presided over by a magistrate or by one or more judges who administer justice according to the laws.

9. COURT, noun. The judge or judges; as distinguished from the counsel or jury, or both.

10. COURT, noun. The session of a judicial assembly.

11. COURT, noun. Any jurisdiction, civil, military, or ecclesiastical [13].

У цих дефініціях знаходимо лексеми-композиції "courtroom" та "lawcourt", які дозволяють розрізняти два значення лексеми "court" у контексті.

Як бачимо, у тлумаченнях використовуються синоніми, метоніми, родові поняття, метапоняття, вказівки на функції.

Найбільш прагматичне визначення, яке прямує до сутності юридичного терміну, знаходимо словнику юридичних термінів "Legal Dictionary":

Court n. 1) *the judge, as in "The court rules in favor of the plaintiff."* 2) *any official tribunal (court) presided over by a judge or judges in which legal issues and claims are heard and determined* [14]. Цікавим тут є. на нашу думку, використання

функціональних синонімів, подальше метонімічного перенесення, а саме синекдохи.

Не менш важливим для моделювання концепту як вузла когнітивної мережі є аналіз головного слова – імені концепту – у зворотному напрямку: від змісту до форми. Якщо етимологічний аналіз, виявлення внутрішньої форми йменування, історія розвитку нових значень допомагає реконструювати процес номінації у діахронічному аспекті, ономазіологічний аналіз в аспекті синхронії поширений у когнітивній лінгвістиці тому, що встановлює зв'язок мовних елементів з фактами реальної дійсності на певному етапі лінгвокультурного розвитку, виявляє особливості світосприйняття, світобачення і світорозуміння носіїв мови, що відображені у специфіці мовної картини світу.

Предметом дослідження при такому підході стають синоніми і перифрази на позначення певної семантики які було знайдено у відповідних словниках та тезаурусах.

Було виявлено описові звороти *legal trials, an assembly of persons for the administration of justice, a public official having authority to decide questions of law* та синоніми. Найчастішими з них, які наведені усіма словниками і нерідко використовуються при тлумаченні імені концепту, є наступні: *tribunal, judge, bar, bench, forum, adjudicator, jurist, justice, magistrate, law court, court of law*. Найближчими за значенням є лексеми *forum* та *tribunal*, хоча єдиної дефініції вони не мають: тлумачення різняться у загальних тлумачних та спеціалізованих юридичних словниках.

Так, наприклад, у “Meriam-Webster Dictionary” та “Meriam-Webster Thesaurus” слово **tribunal** тлумачиться як: *‘a court or forum of justice’*. Таким чином з’являється логічно коло: *court* тлумачиться за допомогою слова *tribunal*, а *tribunal* – за допомогою слова *court* [15]. Але в “Legal Dictionary” знаходимо детальнішу інформацію, яка звуває значення слова *tribunal*: *‘a court, judicial body or board which has quasi-judicial functions, such as a public utilities board which sets rates or a planning commission which can allow variances from zoning regulations’*. = *«будь-який суд, судовий орган чи рада, які мають квазісудові функції, наприклад, рада комунальних послуг, яка встановлює тарифи, або комісія з планування, яка може допустити відхилення від правил зонування»*. Подібне дещо звуване значення наведено й для слова *forum*: *‘a court which has jurisdiction to hold a trial of a particular lawsuit or petition’*. = *«суд, який має юрисдикцію для розгляду конкретного позову чи клопотання»*.

Наступні синоніми – *judge, bar, bench, adjudicator, jurist, magistrate* – є метонімами (синекдохами або назвами за суміжністю) і актуалізують різні аспекти бачення суду – функціональні або атрибутивні: *“Judge”* як номінатив, за “Legal Dictionary”, має значення 1) *n. an official with the authority and responsibility to preside in a court, try lawsuits and make legal rulings*. = *‘посадова особа, яка має повноваження та відповідальність головувати в суді, розглядати позови та виносити судові рішення’*. Далі зазначається: *“The word “court” often refers to the judge, as in the phrase “the court found the defendant at fault, “or “may it please the court, “when addressing the judge”*. = *«Слово «суд» часто відноситься до судді, як у фразі «суд визнав підсудного винним» або «нехай це задовольнить суд» під час звернення до судді»*.

Слово **“Bench”** має пряме, фізичне значення – *“the large, usually long and wide desk raised above the level of the rest*

of the courtroom, at which the judge or panel of judges sit” = *‘великий, зазвичай довгий і широкий стіл, піднятий над рівнем решти зали судового засідання, за яким засідає суддя або колегія суддів., але зазвичай його референтом виступає суддя і судді взагалі’*. Але зазвичай його референтом є суддя або судді взагалі. Саме таке значення вказане першим у “Legal Dictionary”: *«1) general term for all judges, as in “the bench”, or for the particular judge or panel of judges, as in an order coming from the “bench”»* = *‘загальний термін для всіх суддів, як тих, що знаходяться за “bench”, або для конкретного судді чи колегії суддів, як у наказі, що виходить зі «судового столу»*.

Подібне перенесення назви з неживого об’єкту на людей – учасників судового процесу знаходимо у випадках використання слова *“bar”*. Але на першому етапі спостерігається метафоричне перенесення: огорожена частина судової зали порівнюється із баром.

“Bar” – *“1) collectively all attorneys, as “the bar”, which comes from the bar or railing which separates the general spectator area of the courtroom from the area reserved for judges, attorneys, parties and court officials. A party to a case or criminal defendant is “before the bar” when he/she is inside the railing.”*. = 1. *‘разом усі адвокати, як «бар», слово походить від «стійки» або перил, що відокремлюють загальну зону для глядачів у залі суду від зони, зарезервованої для суддів, адвокатів, сторін та посадових осіб суду. Сторона справи або обвинувачений перебуває «перед баром», коли він/вона знаходиться всередині огорожі’*.

Наступні синоніми, власне кажучи, є синонімами синонімів слова *“court”*: *“Judges on appeals courts are usually called “justices”*. = *‘суддів апелятивних судів зазвичай називають “justices”’*.

Так само називають також Головного суддю, заступників суддів Верховного суду США, членів Федерального суду (*Chief Justice and Associate Justices of the U.S. Supreme Court, a member of a Federal Court*). Адекватний переклад тут важко зробити, тому що *“justices”* в цьому значенні також перекладається українською як *«суддя»*.

Наступне слово, яке наводиться як синонім слова *“court”*, – *“jurist”*.

У Юридичному словнику зазначається: *“Jurist – although it means any attorney or legal scholar, jurist popularly refers to a judge”* = *‘хоча це означає будь-якого адвоката або вченого-правника, юристом зазвичай називає суддю’*.

Слово *“Magistrate”* має більш широке значення у США, але вживається як синонім до слова *“court”* у всіх англосаксонських країнах.

“Magistrate” – *“n. 1) a generic term for any judge of a court, or anyone officially performing a judge’s functions. 2) in a few states, an officer of the court at the lowest level who hears small claims lawsuits, serves as a judge for charges of minor crimes and/or conducts preliminary hearings in criminal cases to determine if there is enough evidence presented by the prosecution to hold the accused for trial. 3) in federal courts, an official who conducts routine hearings assigned by the federal judges, including preliminary hearings in criminal cases”*. = 1) *‘загальне поняття для будь-якого судді суду або особи, яка офіційно виконує функції судді’*. 2) *‘у кількох штатах службовець суду найнижчого рівня, який розглядає позови про дрібні позови, служить суддею з обвинувачення у незначних злочинах та/або проводить попередні слухання у кримінальних справах, щоб визначити,*

чи є достатньо доказів, представлених судом. прокуратури для притягнення обвинуваченого до судового розгляду». 3) у федеральних судах – посадова особа, яка проводить планові слухання, призначені федеральними суддями, у тому числі попередні слухання у кримінальних справах».

Наступний синонім наводиться усіма тезаурусами, але чомусь відсутній в Юридичному словнику:

“Adjudicator” – “a person who impartially decides or resolves a dispute or controversy” = ‘особа, яка неупереджено вирішує або вирішує спір чи суперечку’. Цю професію можна назвати «незалежний суддя», або «арбітражний суддя», якщо спиратися на приклад, наведений словником: “Since they seemed to be in a hopeless stalemate, both labour and management agreed to use an independent adjudicator to decide the terms of the contract”.

Ще одне значення цього слова, зафіксоване тезаурусом: «2 a public official having authority to decide questions of law” = ‘державна посадова особа, яка має повноваження вирішувати питання права’.

Останні з найчастотніших синонімів у цьому значенні можна вважати історизмами, принаймні, у США, які вживаються за традицією Це словосполучення “court of law” та слова “chancery”, “equity”.

Відповідно до англійського загального права та в деяких штатах «Court of law” (‘суд закону’) був судом, який розглядав лише позови, в яких вимагалися відшкодування збитків, і був протиставлений “court of equity” (‘суду справедливості’), який міг надавати спеціальні засоби правового захисту. Ця відмінність зникла, і кожен суд (за винятком федеральних судів про банкрутство) є судом закону’.

«Chancery” в Юридичному словнику “Legal Dictionary”, виданому у США, тлумачиться наступним чином: “a court that can order acts performed. Today chancery courts are merged with law courts in most states”. = ‘канцелярія’, ‘суд, який може наказати вчинити дії. Сьогодні канцелярські суди об’єднані з судами більшості штатів’. Тому лексема «chancery» поступово виходить із вжитку у США, але залишається поширеною серед англійців.

Наступний етап нашого дослідження – аналіз асоціацій – виявив активність цієї лексеми у використанні носіями англійської мови

Відомо, що асоціативні зв’язки слова об’єктивують рефлекторні тимчасові зв’язки відчуттів, почуттів, образів, понять з їхніми позначеннями у ментальному лексиконі носіїв мови, тому їх аналіз допомагає моделювати когнітивну мережу окремих індивідів та етнос відомості взагалі.

Для аналізу асоціативних характеристик ключового слова концепту COURT нами був використаний one-line словник “Word Associations” [16].

Нами було обрано 50 найчастотніших реакцій на стимул “court”:

Chancery ‘канцелярія’, Tennis, Plaintiff ‘позивач’, Defendant ‘відповідач’, Jurisdiction ‘юрисдикція’, Magistrate ‘магістрат’, Favor ‘прихильність’, Claimant ‘позивач’, Bankruptcy ‘банкрутство’, Suitor ‘залицяльник’, Ruling ‘постанова’, Appeal ‘звернення’, Remedy ‘засіб’, Divorce ‘розлучення’, Controversy ‘полеміка’, Injunction ‘наказ, судова заборона’, Arbitration ‘арбітраж’, Judge ‘суддя’, Justice ‘справедливість’, Judiciary ‘судова влада’, Writ ‘повістка’, Swain ‘Свейн, залицяльник’, Sentencing ‘винесення вироку’, Flattery ‘лестивість’,

Verdict, Litigation ‘судовий процес’, Infringement ‘порушення’, Circuit ‘округ’, Statute ‘статут, закон’, Tribunal, Superior ‘вищий’, Judges ‘судді’, Favour ‘прихильність’, Precedent ‘прецедент’, Lawsuit ‘позов’, ‘судовий процес’, ‘судочинство’, Pompey Помпей (Шекспір), Prosecutor ‘прокурор’, Legality ‘законність’, Jester ‘шут’ (Шекспір), Amendment ‘поправка’, Retention ‘утримання’, Judgement ‘судове рішення’, Libel ‘наклеп’, Defamation ‘наклеп’, Decision ‘рішення’, Exchequer ‘казначейство’, Jury ‘журі присяжних’, Bail ‘застава’, Juror ‘присяжний’, Prosecution ‘обвинувачення’

Хоча респондентам не повідомляли, яке значення мається на увазі, більшість реакцій – 88 % – було пов’язане саме із значенням ‘суд’ (реакцій, пов’язаних з іншими темами, нами підкреслено).

Відповіді розкривали уявлення респондентів суду у різних аспектах. 26 % усіх асоціацій співпали з синонімами, зафіксованими в інших словниках: Chancery, Jurisdiction, Magistrate, Arbitration, Judge (Judges), Justice, Judiciary, Litigation, Statute, Tribunal, Exchequer, Lawsuit.

24 % відповідей називали учасників, або частини судового процесу:

Plaintiff, Defendant, Claimant, Ruling, Appeal, Controversy, Writ, Sentencing, Verdict, Prosecutor, Bail, Precedent.

Особливу увагу треба звернути на останню названу асоціацію. Прецедент – одне з ключових понять англосаксонської системи судочинства. Англійське право спирається на прецедент, сукупність попередніх рішень за аналогічними справами, і виносить подібне рішення.

Знаменними є культурно обумовлені асоціації: Pompey – Помпей (Шекспір) і Jester – блазень (Шекспір), які пов’язані з відомою п’єсою Вільяма Шекспіра «Міра за міру» (“Measure for Measure”), де одним з головних героїв є суддя. Історія, описана Шекспіром, розглядає сутність трьох понять: влади, правосуддя і прощення, і вчить залишатися вірним основним моральним орієнтирам, як не примушували б обставини вчинити інакше. Вбачається, що такі реакції свідчать про «змонтованість» концепту COURT до загальної лінгвокультурної системи англійців.

Наше спостереження відповідає загальній проблемі взаємозв’язку закону та культури, якій присвячено глибокий огляд Тамар Франкель і Томаша Брауна [17], в якому вони обґрунтовують думку про схожість цих сфер людського буття: і закон, і культура нав’язують кожній людині і суспільству взагалі певні правила поведінки. Відкритими залишаються питання, у чому полягає розбіжність в ініціюванні, виконанні цих правил та ступінь їх прийняття тими, до кого їх застосують.

Знаменно, що проведений нами аналіз вербальних асоціацій містить певну підказку для відповіді на ці питання: не випадково, на нашу думку, найбільш поширеними реакціями на стимул “court” були слова, пов’язані нібито з різними сферами життя: Chancery та Tennis. В англосаксонській системі судочинства, як і у спорті, головним є поєднання захищеної законом свободи волі особистості з осяяними традиціями. Саме ідея унормованого змагання, суперництва об’єднує ці сфери буття носія англосаксонської лінгвоментальності.

Висновки. Проведене на даному етапі моделювання концепту як «вузла» когнітивної мережі, крім виявлення позамовного тла (головних рис англосаксонського менталітету, таких, зокрема, як: стабільність, безумовне підкорення звичаям

і правилам, відчуття особистої свободи, яке спирається на суспільну дисципліну, незалежність, освіченість, гідність, чесність, такт, вишуканість манер, ввічливість, вміння керувати і підкорятися, наполегливість у досягненні мети, демократичність; особливостей англосаксонської правової системи, в якій головну роль відіграє саме суд) включало декілька лінгвістичних процедур: 1) аналіз етимології «імені концепту» – лексеми “court”; 2) семасіологічний аналіз слова “court”; 3) ономасіологічний аналіз юридичних ЛСВ слова “court”; 4) аналіз асоціативних зв'язків лексеми “court”.

Підводячи підсумки вважаємо можливим стверджувати, що слово “court” праїндоевропейського походження, запозичене староанглійською мовою зі старофранцузької, куди прийшло з латини, але, не зважаючи на довгу історію й розвинений полісемантизм, зберегло у всіх своїх значеннях і в системі синонімів експліцитні або імпліцитні семи «відгородженість території», «людей, об'єднаних спільною діяльністю». Порядок розташування ЛСВ у лексикографічних статтях, їх диференціація і тлумачення відбивають не лише історію слова, але й світобачення лексикографів. Система синонімів ЛСВ “court” з правовим значенням заснована переважно на метонімії і виявляє конкретні образи, закріплені в англосаксонській ментальності. Аналіз асоціативних реакцій на ім'я концепту виявив значущість для англосаксонського менталітету правового простору, його тісний зв'язок з культурою і спортом. Вбачається, що підґрунтям для такого об'єднання є такі глибинні риси етнокультурної свідомості, як схильність до змагань при виконанні певних правил, збереження особистісної свободи і наявності спостерігачів.

Це припущення вимагає додаткового дослідження, якому ми плануємо присвятити наступну статтю.

Література:

1. Возняк Тарас. Англосаксонські геополітичні тренди і війна в Україні. *Українська правда*. [Електронний ресурс]. URL: www.ji.lviv.ua/
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
3. Макаренко Е. М. Ментальність і формування політичної культури нації (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Київ, 2000. 16 с. ;
4. Колотило М. О. Ментальність і менталітет: онтологічний статус та антропологічні виміри. *Актуальні проблеми філософії та соціології*: Науково-практичний журнал. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. Вип. 15. С. 66–69.
5. Fox K. *Watching the English: The Hidden Rules of English behaviour*. Hodder, 2005. 157 p.
6. Джерела права англо-американської правової сім'ї. [Електронний ресурс]. URL: <http://uristinfo.net/>
7. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com>
8. Полюжин М. Концептуальна система як базове поняття когнітивної семантики й теорії мовної особистості. *Проблеми романо-германської філології*: Зб. наук. праць. Ужгород : Ліра, 2005. С. 5–20.
9. Oxford Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
10. Cambridge English Dictionary. URL: <http://www.dictionary.cambridge.org/>

11. Collins COBUILD Dictionary. URL: <http://www.collinsdictionary.com/>
12. Meriam-Webster Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com>
13. Wictionary Free dictionary. URL: <https://www.wictionary.org>
14. Legal Dictionary. URL: <https://dictionary.law.com/>
15. Meriam-Webster Thesaurus. URL: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/>
16. Word Associations. URL: <https://wordassociations.net/>
17. Frankel Tamar, Braun Tomasz, Law and Culture. URL: <https://www.bu.edu/bulawreview/2021/12/30/law-and-culture/>

Adamova H., Bardina N. The concept COURT in the Anglo-Saxon linguo-mentality

Summary. The article is dedicated to the modeling of the concept of COURT in the system of Anglo-Saxon linguo-mentality. By the Anglo-Saxon world we mean countries that were once part of the British Empire and which are still united by language, similar stereotypes of consciousness (such as thinking, psycho-emotional patterns and typical social behaviors), political culture and judicial traditions. The special role and the structure of the court in the Anglo-Saxon legal system translate the lexeme “court” into the rank of a concept (or a keyword) which can be explained only in connection with the specifics of the Anglo-Saxon linguistic mentality. The research procedure of cognitive modeling involves an interdisciplinary space – an entry into the realm of *legal linguistics*, a new linguistic direction that is not yet sufficiently developed in Ukrainian science. Our work is the first attempt in Ukrainian linguistics to model the concept of COURT in the system of Anglo-Saxon linguistic mentality. This is the first of two articles written by us on this topic, and it is aimed at modeling of the concept as a node of a cognitive linguo-culturological system based on lexicographic material. At the first stage of the research, based on the analysis of special literature, we discovered the main features of the Anglo-Saxon mentality, which is unconscious but sets the foundation for the Anglo-Saxon national character – such as stability, unconditional obedience to customs and rules, a sense of personal freedom based on social discipline, independence, education, dignity, honesty, tact, politeness, the ability to lead and obey, persistence in achieving a goal, and democracy. The peculiarities of the mentality correspond to the peculiarities of the Anglo-Saxon legal system: these are not predetermined laws, but rather what the trial will lead to. Courts not only apply, but also create legal norms. Modeling of the concept, in addition to the detection of the extralinguistic background, included several linguistic procedures: 1) analysis of the etymology of the name of the concept, i.e., lexeme “court”; 2) semasiological analysis of the word “court”; 3) onomasiological analysis of legal LSVs of the word “court”; 4) analysis of associative links of the lexeme “court”. The conducted analysis made it possible, in particular, to assert the significance of the legal space for the Anglo-Saxon mentality and its close connection with culture and sports. It can be seen that the basis for this connection are such profound features of ethno-cultural consciousness as a propensity to compete by certain established rules, preservation of personal freedom, and the presence of observers.

Key words: concept, Anglo-Saxon linguo-mentality, cognitive linguistics, legal linguistics, English language.